

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Randers bibliotek d. 19. maj 2022

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Program

19-19.45 Søren:

- Hvad er selektiv mutisme
- Udredning
- Forståelse og tilgang
- Behandling

19.45-20.00 Pause

20.00-20.45 Jeannel:

- Personlig fortælling om selektiv mutisme oplevet indefra

21.00 Tak for i aften

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

”lige så snart hun træder ind af døren til børnehaven,
stivner hun og siger ikke ét ord...”

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

”han siger ikke noget når der er voksne til stede – han leger fint med de andre børn og vi har også enkelte gange hørt hans stemme men så snart vi kommer over i nærheden forsvinder stemmen igen”

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

”hun taler som en vandfald herhjemme men så snart der kommer nogen på besøg, også hendes bedsteforældre som hun kender så godt, bliver hun tavs – og andre får hende ikke rigtig at se, som vi ser hende sprudlende og talende når vi er herhjemme selv”

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

"She's Given Up Talking" (Paul McCartney, 2001)

She's given up talking
Don't say a word
Even in the classroom
Not a dickie bird
Unlike other children
She's seen and never heard
She's given up talking
Don't say a word

(...)

Ah but when she comes home
It's yap-a-yap-yap
Words are running freely
Like the water from a tap
Her brothers and her sisters
Can't get a word in edgeways
But when she's back at school again
She goes into a daze

(...)

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Hvad er selektiv mutisme?

En tilstand hvor barnet har normale talefærdigheder i visse situationer men er stum/ tavs i andre, relativt veldefinerede situationer

- Selektiv – udvalgte situationer
- Mutisme - stumhed

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Hvad er selektiv mutisme – diagnosen

I ICD-10 kategoriseret som ”**Elektiv mutisme**” under Sociale funktionsforstyrrelser (94-kapitlet) (tidligere mere dynamisk forståelse: ”vælger ikke at tale” – ”undgå at afsløre familiehemmeligheder” o.l.)

I ICD-11 ind under ”Angst-lidelser” – som ”**Selektiv mutisme**” – manglende evne til at tale i specifikke situationer

Kriterier:

- ✓ Impressive/ ekspressive sprogfærdigheder er indenfor normalområdet for alderen (standardiserede tests)
- ✓ Vedholdende stumhed i særlige sociale situationer hvor der normalt forventes tale (f.eks. i børnehave/ skole) men normal taleudfoldelse i andre situationer
- ✓ Varighed over 4 uger
- ✓ Skyldes ikke autismespektrumforstyrrelse
- ✓ Skyldes ikke manglende sprogkundskaber

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Hvad er selektiv mutisme?

- Normalt udviklede – normalt begavede – børn med normal sprogfunktion
- Mere udbredt hos piger end hos drenge (formentlig 3:1)
- Mellem 0,5 og 1 % af børn lider af selektiv mutisme – måske flere, børn som vi ikke får øje på
- Viser sig typisk første gang i 3-6 års alderen
- Også hos ældre børn/ unge og hos voksne – her fokus på børnene

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Hvad er selektiv mutisme?

- Forstås i dag hovedsageligt som en angstlidelse – til forskel fra ”det generte barn”
 - Genert:
 - Stille, svært ved at give udtryk for behov, modvilje mod at tale, undviger eller trækker sig, kigger væk – men vil ofte gerne hjælpes – ”går over” når barnet bliver tryk
 - Selektiv mutisme:
 - taler slet ikke, intens tavshed, stirrer på den der taler, ”stivnet”, kan være i rigtig god leg med andre uden voksne, kan godt kommunikere ikke-sprogligt, mere intenst og vedvarende
- OG: Børn med mutisme er ikke tavse med vilje!

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Samtidige lidelser

En del børn med selektiv mutisme har også andre angst-lidelser (op til omkring halvdelen) – mest separationsangst eller social angst

- Separationsangst – svært ved at slippe forældre ved aflevering, at være uden forældrene, at sove selv – eller som ældre sammen med den tætte ven
- Social angst – ofte hos lidt ældre børn - bekymringer ift at eksponere sig overfor andre – at spise med andre, tale foran andre, møde andre – ”de tænker nok dårligt om mig”

Samtidig med at der ofte også ses en stor grad af ”perfektionisme - svært ved at lave fejl, at gøre noget forkert – meget omhyggelig med skolearbejde o.l.

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Børne med selektiv mutisme

- Kan fint udvikle venskaber – dels tale med børn og dels også ofte til at regne med, sjove og fantasifulde (som andre børn)
- Ikke noget, der tyder på at børn med selektiv mutisme er mere udsatte for mobning – snarere tværtimod
- Kan stå i at andre børn tager for meget over, tager styring og kan måske bruge støtte til hvordan kan de få sagt fra

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Hvornår ?

- Ofte tydeligt mellem 2 og 5 år – for forældre ofte tidligere end hos andre (“har altid været lidt mere forsigtigt, lidt genert, tilbageholdende”)
- Det afklares/ diagnosticeres ofte senere (5-8 år)
- Altid opmærksomme, hvis børn ikke taler – der skal handles på det

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Årsager

Formentlig både genetiske/ biologiske faktorer (individuel sårbarhed) samt miljømæssige forhold

Barnet selv

- Et sky/ ængsteligt temperament (tøvende, klæber til forældrene, svært ved nyt/ forandring, undgåelse)
- Evt sproglige vanskeligheder tidligt

Omgivelserne

- Generthed/ angst i familie (tilbageholdenhed, bekymringstendens, tavshed)
- Vanskeligheder med flere sprog (hyppigere forekomst hos tosprogede – at lære to sprog, undgå at udstille at man ikke mestrer dem)

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Årsager

Omgivelser (fortsat):

- Svært ved at tilpasse sig en ny kultur (nye relationer, ny kultur, nye aktiviteter – kan være ekstra svære for barn med ængsteligt temperament)
- Begrænset social omgang (færre legeaftaler, langt til venner, svært at tage initiativ)

Evt. udløsende forhold:

- Adskillelse eller tab
- Skift/ overgange

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Udredning

- Opmærksomhed – at tale sammen om hvad vi ser og oplever – forældre, børnehave, skole
- Evt inddrage andre – småbarnskonsulent, talehørekonsulent og/eller psykolog
PPR – evt observationer, ratingscales eller testninger
- En målrettet indsats – forståelse og tilgang - evaluere

Yderligere udredning – lokalt eller i samarbejde med/ ved henvisning til børnepsykiatrien

- Grundig udviklingsbeskrivelse (anamnese)
- Observation – børnehave, hjemme – svært - evt optagelser hjemmefra o.l.
- Interview med lærere i institution/ skole
- Kognitiv test – ikke-sproglig
- Udelukkelse af autismespektrumforstyrrelse

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Forståelse og tilgang

- Fælles forståelse for at det ikke "bare" handler om at være genert eller at være "bestemmende/ stædigt" – men faktisk er en **angstlidelse** – fælles viden om selektiv mutisme
- Tidlig indsats er vigtig – risiko for kronificering og negativ spiral ifa social marginalisering, nedsat selvtillid og overbygning af yderligere (social) angst
- Risiko (som ved anden angst): ubehag ved at tale hvis "tilfældigt pres" - og positiv forstærkning ved tavshed (ubehaget mindskes – undgåelsesadfærd)
- **Uplanlagte og ukoordinerede forsøg på at få barnet til at tale kan ofte forstærke angsten**

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Forståelse og tilgang

- **Viden** om mutisme til de voksne rundt omkring barnet – og til barnet selv
- **Anderkend barnet – ord på oplevelser**
 - Åbenhed så det ikke bliver ”tabu” i familien
 - Evt på en eksternaliserende måde: ”Det er ikke dig, der er tavs – det er din stemme, der stikker af fra dig – vi skal se om vi kan fange den – Drillestemmen – lad os se om vi kan få dig til at styre den” o.l. ”Der er også andre børn med drillestemme”
- **Vigtigt at tale med barnet om og signalere:** Vi skal nok klare det – vi ved godt, det er svært og vi skal nok hjælpe til at du får stemmen med

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Forståelse og tilgang

Kompenserende

- Hjælp til at få **stemme i børnegruppen trods mutismen** – at blive tydelig og deltagende på trods af den manglende stemme
 - Fortæl om weekenden – en ting med, skrevet ned o.l. Vise frem for at fortælle – være del af kredsen
 - Grine, tumle, lave sjov med – uden krav om tale – gå til barnet med selektiv mutisme som man ellers vil gøre
 - Skabe rum til at være sammen med andre børn uden voksne
 - Fremlægge for hinanden i små grupper
 - Vi fortæller om hinandens opgaver
 - Med til fødselsdag – måske skal forældrene vide at de lige skal vise hvor toilettet er e.l.

Pres ikke hele tiden ift at tale – men støt op omkring barnets ”handeduelighed” på alle mulige andre områder

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Forståelse og tilgang - kompenserende

- Arbejd **tålmodigt** – og hav fokus på selvtillid og lyst til at være sammen med og lege med andre (og tålmodighed ift at behandling af selektiv mutisme kan tage lang tid – varighed af selektiv mutisme gennemsnitligt 8 år (Manasis, 2016))
- Find evt. **andre måder at udtrykke sig på** – musik, tegne/male, lege ol.
- Evt ekstra fokus på det faglige – får måske ikke spurgt om hjælp i timerne
- Samtaler til forældrene – at være forældre til et barn med et handicap - **netværk**

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Forståelse og tilgang

Enkle råd:

- **Sæt dig ved siden af** barnet – ikke overfor det
- Fælles fokus på en aktivitet – et fælles tredje – **defokuseret kommunikation**
- Tal til barnet selvom det ikke svarer
- Fortæl barnet at **du godt ved, at det er svært at bruge stemmen** og at du ikke forventer det
- Stil ikke direkte spørgsmål – vær undrende og stil mere åbne spørgsmål – inddrag barnet i ”egen dialog”
- **Nedton begejstring** hvis barnet taler til dig eller andre i rummet
- Vær opmærksom på at du ikke selv er for ”begejstret” og ”flagrende” (= uforudsigelig)
- Humor kan virke afvæbnende

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Behandling

Selektiv mutisme kan behandles og der er gode muligheder for at overvinde tilstanden

Forskellige måder at behandle – netværksarbejde, individuel terapi, familierapi, adfærdsterapi, kognitiv adfærdsterapi – og/eller medicinsk behandling

Fortsat ikke mange studier af effekten – men flere tyder på at kognitiv adfærdsterapi/ adfærdsterapi er de mest lovende

Medicin har også i få tilfælde vist sig som effektivt supplement (angstdæmpende – SSRI)

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Behandling

Kognitiv adfærdsterapi

- Hovedprincipper er det adfærdsterapeutiske og mindre det kognitive (alder): eksponering i tæt alliance med barn og forældre
- Obs: Hvad **motiverer** ? Jo yngre jo sværere...lyst til at vær ”fri” og til at være social/ sammen med andre
- **Små og aftalte skridt**
 - Tryk voksen – som barnet kender og er fortrolig med
 - Måske starte med at have øjenkontakt – så aftale om at sig ”godmorgen” – så aftale om at sige farvel – osv
 - ”hvor langt kan vi få stemmen med over mod skolen – på stien, i skolegården, ind af døren, på gangen osv”
- Obs ift reaktioner hvis barnet taler – ikke overreagere (barnets angst kan bli bunde i hvordan andre reagerer – så for overvældende reaktion kan forstærke angsten)

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Behandling

Kognitiv adfærdsterapi

- Gradvis eksponering – arbejde med og få øje på de små skridt, som barnet tager
- ”Sliding in” – gradvist vænne sig til nye mennesker, lokaliteter og aktiviteter
 - Tale med/ være i god aktivitet med kendt voksen (typisk forældre) i bestemt lokale
 - Anden voksen kommer gradvist nærmere – udenfor døren, i døråbning, lige indenfor, sidder med arbejde, rykker tættere på, kigger på aktiviteten, deltager lidt i aktiviteten – hele tiden med fokus på at stemmen kommer mere og mere med
 - Denne anden voksen tager mere over mens forældrene ”slides gradvist ud”
 - Tilsvarende ift andre voksne og andre lokaler

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Behandling

Kognitiv adfærdsterapi

- Gradvis eksponering – arbejde med og få øje på de små skridt, som barnet tager
 - Stadier af kommunikation:
 - Ingen kommunikation
 - Samarbejde
 - Non-verbal kommunikation
 - Non-verbal lyd
 - Hviske indenfor høreafstand af ”fremmed”
 - Tale indenfor høreafstand af fremmed
 - Enkelte ord med fremmed
 - Sætninger med fremmed
 - Taler med flere personer
 - Tale på nye steder med flere

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Behandling

Kognitiv adfærdsterapi

- Arbejde med hvilke ”bange-tanker” der ligger bag tavsheden – mit hjerte løber løbsk hvis læreren spørger mig om noget – jeg ved ikke hvad jeg skal svare – alle de andre griner af mig – alle de andre kan se hvor bange jeg er o.l.
- Se om vi kan få øje på andre alternative tanker – ”det skal nok gå”, ”jeg har klaret det i andre situationer” – ”andre tænker på andet end mig” – ”de fleste kan være lidt nervøse for at sige noget” o.l.
- Evt belønningssystem: fra ”pres” til motivation – anderkende ”modig adfærd”
 - Krydser, smileys, klistermærker osv når stemmen er med eller når barnet over sig
 - Vigtigt at tage udgangspunkt i barnets nærmeste zone for udvikling – hvis du smiler til Pia så får du kryds
 - Vigtigt at gøre det med anderkendelse for at det er svært og ikke bare ”hvis du taler så får du....”

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Behandling

Hvordan går det så børnene... ?

Ikke så megen forskning...

Undersøgelse tyder på at langt de fleste børn (82 %) der havde fået diagnosen/behandling som barn enten havde overvundet tilstanden helt eller haft markant forbedring v 18 års alder

En del af de unge og voksne, der lider af selektiv mutisme, har ikke været forstået/ diagnosticeret som børn og har ikke fået den rette forståelse/ behandling

Jo før der er forståelse og fælles tilgang og jo før barnet får hjælp til at bevæge sig ud af tilstanden jo bedre

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Afsluttende opsamling:

Selektiv mutisme er en angstlidelse

Vigtigt med tidlig intervention – undgå ukoordinerede forsøg på at få barnet til at tale

Vigtigt både at kompensere – at få en stemme i børnegruppen uden stemme – og at intervenere

Kognitiv adfærdsterapeutisk tilgang sammen med netværket indeholdende bla.

- Psykoedukation
- Defokuseret kommunikation
- Gradvis eksponering og tilvænning

Hvad er målet – hvad er ”godt nok” – accept af at selektiv mutisme kan være langvarig

De tavse børn: Selektiv mutisme hos børn

Litteratur og links:

Til voksne:

- Majbritt Augustinus: "Tavse børn"
- Sussie Maria Pilegaard: "Frida" – roman hvor hovedperson har selektiv mutisme

Til børn

- Maya Thorup: "Hvor er Lauras stemme?"
- Maggie Johnson: "Can I tell you about Selective Mutism?"

Til behandlere

- Johnson og Wiggins: The Selective Mutism Resource Manual

Angstforeningen: www.angstforeningen.dk

<http://www.selectivemutism.org.uk/>

